

สังข์ทอง

ความแตกต่างในการตีความ โดยบุคคลต่างสถานภาพ

ศิราพร จูตระกูล
สาขาวิชาศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ความนำ

นักคติชนวิทยาและนักมานุษยวิทยามักจะศึกษานิทานในแง่ที่ว่านิทานมีความสัมพันธ์กับสังคมอย่างไร และมักจะถือว่านิทานหรือตำนานเป็นบทรบัญญัติสำหรับพฤติกรรมของคนในสังคม (Malinowski 1954 : 96) แต่ถ้านิทานหรือตำนานเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตัวของคนในสังคม ก็เท่ากับถือว่าทุกคนในสังคมจะประพฤติปฏิบัติเหมือนกันหมด เพราะคนในสังคมเกิดมาภายใต้การหล่อหลอมทางวัฒนธรรม (socialization) อย่างเดียวกัน ในแง่นี้แนวคิดนี้จึงไม่ได้เผื่อไว้สำหรับพฤติกรรมหรือความเห็นของคนที่อาจจะต่างกัน ได้การศึกษานิทานในเชิงมานุษยวิทยาและคติชนวิทยาเท่าที่ผ่านมามักจะศึกษาตัวนิทานเป็นหลัก คือศึกษาแต่ lore ไม่ได้ศึกษา folk ประกอบกัน นักคติชนวิทยาและนักมานุษยวิทยาโครงสร้าง (structuralists)

จะพยายามตีความหมายนิทาน พยายามวิเคราะห์ว่านิทานต้องการจะสื่ออะไร สัมพันธ์กับสังคมอย่างไร Fischer (1963 : 263) วิเคราะห์ว่าความขัดแย้งระหว่างตัวละครในนิทานของสังคมหนึ่ง ๆ ย่อมสะท้อนเรื่องราวของบุคคลที่มีความขัดแย้งกันของคนในสังคมนั้น ๆ Leach (1976) ชี้ให้เห็นว่าในสังคมคะฉิ่น (Kachin) ทางตอนเหนือของพม่า ความขัดแย้งระหว่างพี่ชายและน้องชายเป็นเรื่องใหญ่ในสังคมนั้น และนิทานคะฉิ่นก็จะมีเรื่องของพี่ชายน้องชายทะเลาะกัน บางเรื่องบางสำนวนพี่ชายก็เป็นพระเอก บางสำนวนน้องชายก็เป็นพระเอก แม้งานทางคติวิทยาในปัจจุบันที่เรียกว่า *Ethnography of Speaking* ที่หันมาสนใจสถานการณ์แวดล้อมในการเล่านิทาน เพื่อจะดูว่าผู้เล่านิทาน ผู้ฟังนิทาน เวลา หรือ สถานที่ในการเล่านิทานมีส่วนกำหนดลักษณะสำนวนของนิทานอย่างไร (Hymes 1962) คือ ถ้าเปลี่ยนตัวผู้เล่า จะได้นิทานสำนวนที่ต่างไปอย่างไร หรือถ้าผู้เล่านิทานคนเดิมแต่เปลี่ยนกลุ่มผู้ฟัง (audience) ผู้เล่าจะเล่านิทานเรื่องเดียวกันแต่ต่างออกไปอย่างไร อย่างไรก็ตาม นักคติชนวิทยาผู้ศึกษานิทานโดยยึดแนว *Ethnography of Speaking* ซึ่งดูเหมือนจะก้าวออกมาสนใจศึกษาผู้ฟังนิทานมากกว่านักคติชนวิทยาแนวอื่น แต่ก็ศึกษาเพียงแต่ว่าผู้ฟังนิทานมีส่วนทำให้สำนวนนิทานแตกต่างกันไปอย่างไร แต่ยังไม่เคยถาม

“นักเล่านิทานอาจตีความหมาย
อย่างหนึ่ง ผู้ฟังก็อาจตีความหมาย
อย่างหนึ่ง”

ว่าผู้ฟังนิทานตีความหมายนิทานเรื่องเดียวกันต่างกันหรือไม่ อย่างไร

Dundes (1966 : 411) นักคติชนวิทยาชาวอเมริกันผู้หนึ่ง ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า นักเล่านิทานอาจตีความนิทานอย่างหนึ่ง ผู้ฟังก็อาจตีความนิทานอีกอย่างหนึ่ง และในหมู่คนฟังเองก็อาจจะตีความนิทานเรื่องเดียวกันต่างกัน ได้ แต่จนกระทั่งทุกวันนี้ข้อสังเกตอันนี้ก็ยังคงเป็นข้อสังเกตอยู่ ยังมีได้มีการวิจัยค้นคว้าเรื่องความแตกต่างในการตีความนิทานโดยผู้ฟัง (*variation in audience interpretation*) อย่างจริงจัง และถ้าผู้ฟังตีความนิทานเรื่องเดียวกันต่างกัน เป็นเพราะมีปัจจัยข้อใดกำหนด งานวิจัยชิ้นนี้จึงมุ่งที่จะศึกษาว่าชาวบ้านแต่ละคน แต่ละสถานภาพในครอบครัว ตีความพฤติกรรมตัวละครในนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ ต่างกันหรือไม่ อย่างไร ทั้งนี้มีสมมติฐานว่าความแตกต่างในการตีความนั้นถูกกำหนดโดยสถานภาพของบุคคลในครอบครัวนั่นเอง งานวิจัยชิ้นนี้ต้องการจะแสดงความสัมพันธ์ของข้อมูล 3 ประเภท คือ ความขัดแย้งระหว่างบุคคลต่างสถานภาพในครอบครัว ความขัดแย้งระหว่างตัวละครในนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ และการตีความพฤติกรรมตัวละครในนิทานโดยบุคคลต่างสถานภาพในครอบครัว

ความเป็นมาของปัญหาและคำถามในงานวิจัย

จุดเริ่มต้นของงานวิจัยชิ้นนี้มาจากความพยายามที่จะอธิบายความเป็นที่นิยมของนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ ในสังคมไทย เนื้อเรื่องแบบจักร ๆ วงศ์ ๆ นี้ก็นิยมนำมาเล่นในละครนอกตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา (เสาวลักษณ์ 2515) เมื่อถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการพิมพ์นิทานเหล่านี้ขึ้นมากมาย เรียกกันว่า นิทานวัดเกาะ แม้ในปัจจุบันก็ยังเป็นที่นิยมเอามาเล่นกันในละคร ลิเก และโทรทัศน์ โทรทัศน์ช่อง 7 ได้ผลิตภาพยนตร์นิทานอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลา 30 ปี ความนิยมอย่างสืบเนื่องมาตลอดเวลานับยาวนานนี้เป็นเครื่องบ่งชี้ว่าคนไทยชอบนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ มาก ถึงแม้ว่าเนื้อเรื่องแบบนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ จะเป็นที่นิยมมากเช่นนี้ ยังไม่มีผู้ใดวิเคราะห์วิจัยว่า เหตุใดคนไทยจึงชอบนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ หรือว่าเรื่องแบบจักร ๆ วงศ์ ๆ มีความสัมพันธ์กับชีวิตไทยหรือไม่ อย่างไร

ที่เรียกว่าเรื่องแบบจักร ๆ วงศ์ ๆ คือนิทานผจญภัยของวีรบุรุษ และมีอนุภาคเกี่ยวกับสิ่งมหัศจรรย์และสิ่งเหนือธรรมชาติ พระเอกมักจะเกิดในท่ามกลางความอิจฉาริษาและการแก่งแย่งชิงดีกันระหว่างมเหสีเอกและมเหสีรองของบิดา อันส่งผลให้พระเอกต้องถูกขับไล่ออกไปจากเมืองในที่สุด เช่น ใน สังข์ทอง จำปาสดัน สังข์ศิลป์ไชย เมื่อโตขึ้นก็มักจะออกผจญภัย รบกับยักษ์ และได้ลูกสาวยักษ์เป็นชานา พระเอกในนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ มักแอบลักลอบได้ลูกสาวพระราชาน จนเมื่อพระราชานของเมืองนั้นทราบเรื่องก็เกิดต่อสู้กัน ในบางเรื่องพระเอกก็ฆ่าพระราชาน แล้วลักลูกสาวพระราชานไป แต่ในบางเรื่องพระเอกจะถูกพระราชานฆ่า เช่นใน

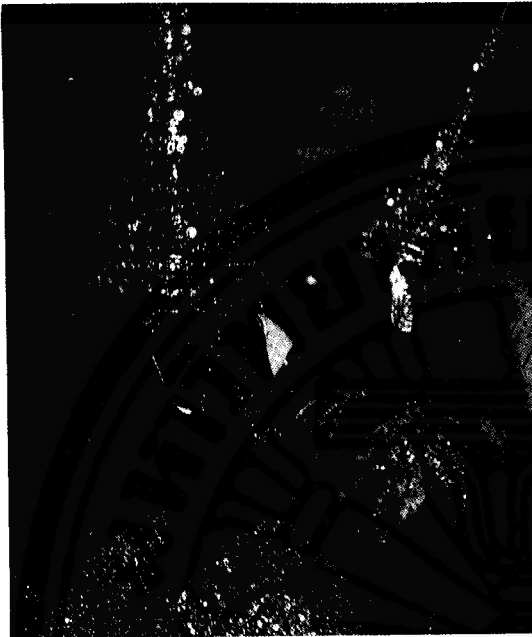
การะเกด สุวรรณหงส์ ภายหลังจากใช้ชีวิตพระเอก แล้วพระเอกกลับไปฆ่าพระราช
ราชา เข้าสู่สูตรที่ว่า “ลักลูกสาวยักษ์พากันจร แล้วย้อนกลับมาฆ่าพ่อตาตาย”
พระเอกในนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ มักจะมีผู้หญิงหลายคน ซึ่งอาจจะนำไปสู่ความอิจฉา
ริษยาหึงหวงกันในตอนท้ายเรื่อง

จากการวิเคราะห์นิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ ซึ่งใช้เล่นในละครนอกสมัยอยุธยาที่
เสาวลักษณ์ อนันตสานต์ (2515) รวบรวมไว้ประมาณ 20 เรื่อง อาจจะแบ่งโครง
เรื่องของนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ ได้เป็น 3 ประเภท เป็นเรื่อง que เริ่มตันด้วยชีวิตของพระ
เอกในวัยเด็กที่เกิดมาท่ามกลางการแก่งแย่งชิงดีของเมียน้อยเมียหลวงของบิดาอันทำ
ให้พระเอก และมารดาต้องถูกขับไล่ออกไป เช่น สังข์ทอง สังข์ศิลป์ไชย พิณสุริวงค์
ต่อมาพระเอกจะอยู่ในความดูแลของพระอินทร์ พญานาค หรือยักษ์ เมื่อพระเอก
โตขึ้นจะออกตามหามารดาในเส้นทางการผจญภัยมักจะหลงทางเข้าไปในอาณาจักร
อื่น ได้ลูกสาวพระราชธา และมีการต่อสู้หรือมีความขัดแย้งกับพ่อตา ประเภท
ที่สอง เป็นเรื่อง que เริ่มตันด้วยชีวิตของพระเอกในวัยหนุ่มโสด เริ่มออกหากู้ครอง
หากพระเอกผ่านการเข้าพิธีสมรสอย่างถูกต้องตามประเพณี คืออาจจะยกศร

ได้ พระราชาก็ยกลูกสาวให้เช่นในการะเกต แต่บางเรื่องพระเอกก็ออกหาคู่ครอง โดยลักลอบเข้าไปสังวาสกับลูกสาวพระราชินี ถ้าเป็นเช่นนี้ก็มักจะมีการต่อสู้กับพ่อตาอย่างใน สุวรรณคิลป์ สุวรรณหงส์ เมื่อเรื่องดำเนินไป พระเอกอาจจะมีพฤติกรรม เช่นนี้อีก จึงมักจะมีชายาหลายคน ประเภทที่สาม ก็เป็นเรื่องที่เริ่มต้นด้วยชีวิตของพระเอกในวัยหนุ่มแต่พระเอกจะมีชายาอยู่แล้ว เรื่องมักจะดำเนินไปว่าพระเอกและมเหสีเดินทางไปประพาสป่า ในช่วงที่ประพาสป่าเกิดพลัดพากับมเหสี เช่นใน พิมสวรรค์ ไชยเชษฐ สินสุริวงศ์ และเรื่องก็จะเข้ารอยเดิม คือหลงเข้าไปในเมืองอื่น และได้ลูกสาวพระราชินี โดยมักจะมีเรื่องกับพ่อตา และในตอนท้ายเมื่อนำชายาทั้งหลายมาอยู่ด้วยกัน ก็มักจะมีฉากอธิบายของเมียน้อยเมียหลวงเป็นอันว่าเรื่องกลับไปซ้ำกับเรื่องตอนต้นของประเภทที่หนึ่ง ดังนั้นเมื่อนานิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ ทั้ง 3 ประเภทมาพิจารณารวมกันหมด จะสามารถเห็นวงจรชีวิตของพระเอก (hero career) ดังนี้คือ เริ่มจากบทกวีจากหึงหวงของเมียน้อยเมียหลวงของบิดากำเนิดพระเอก ชีวิตในวัยเด็ก ชีวิตในวัยหนุ่ม และมาลงจบที่บทกวีของเมียน้อยเมียหลวงของพระเอก

สรุปได้ว่า แท้ที่จริงแล้วโครงเรื่องของนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ ก็ซ้ำไปซ้ำมา

“ความขัดแย้งระหว่างละครก็เวียนวนอยู่ระหว่างตัวละครหลัก ๒ คู่ คือ เมียน้อย เมียหลวง และพ่อตาลูกเขย”

อันเป็นเหตุให้เกิดสำนวน “แบบจักร ๆ วงศ์ ๆ” โดยเหตุว่าเรื่องก็เหมือน ๆ กัน ขึ้นอยู่กับว่านิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ แต่ละเรื่องจะเริ่มต้นที่ชีวิตช่วงใดของพระเอก แล้วเรื่องก็จะดำเนินไปตามแบบ (pattern) ดังที่กล่าวมาแล้ว ความขัดแย้งระหว่างตัวละครก็วนเวียนอยู่ระหว่างตัวละครหลัก 2 คู่คือเมียน้อยเมียหลวง และพ่อตาลูกเขย (ศิริพร 1987) ความซ้ำซ้อนในโครงเรื่องก็ดี ความซ้ำซ้อนในเรื่องความขัดแย้งระหว่างตัวละครก็ดี ไม่น่าจะเกิดขึ้นมาอย่างลอย ๆ แต่น่าจะมีพื้นฐานความเป็นจริงเป็นเครื่องรองรับผลักดันให้เกิดลักษณะเช่นนี้ในนิทาน

เมื่อหันมาพิจารณาลักษณะของครอบครัวไทย จะพบว่าในเรื่องการย้ายที่อยู่หลังการแต่งงาน (post-marital residence) ผู้ชายจะย้ายเข้าไปอยู่บ้านผู้หญิง (matrilocality) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ลูกเขยจะเข้ามาอยู่บ้านพ่อตา อย่างน้อยก็ในระยะแรกอาจจะประมาณ 2-3 ปี ช่วยพ่อตาทำนา ถือเป็น bride service ต่อมาเมื่อลูกสาวคนถัดไปแต่งงาน ลูกสาวคนแรกกับสามีก็จะย้ายออกไปตั้งถิ่นฐานใหม่ จะเป็นเช่นนี้จนกระทั่งลูกสาวคนเล็กแต่งงานและพาสามีเข้าบ้าน และเมื่อพ่อแม่ฝ่ายหญิงสิ้นชีวิต ลูกสาวคนเล็กและลูกเขยจะได้บ้านไป Potter (1976 : 119) ซึ่งให้เห็นว่าในช่วงของการอยู่ร่วมกันในบ้านพ่อตานี้เป็นช่วงที่พ่อตาและลูกเขยมักจะมี ความขัดแย้งกันเพราะ

ลูกเขยก็รู้สึกว่าจะต้องพึ่งพ่อดาอย่างน้อยก็ในทางการเงิน เพราะเป็นช่วงเริ่มของการแต่งงานซึ่งหลักฐานการเงินอาจยังมีไม่มากพอ และยังต้องยอมรับอำนาจของพ่อตาผู้เป็นเจ้าของบ้าน ทางฝ่ายพ่อตาก็มีความรู้สึกที่ลูกเขยจะมาเป็นใหญ่ในบ้าน โดยเฉพาะถ้าเป็นเขยเล็กผู้จะมาสืบทอดอำนาจในครอบครัว ความตึงเครียดในครอบครัวจึงสามารถจะเกิดขึ้นได้ในช่วงที่อยู่ร่วมกันนี้ (co-residence) ขณะที่ในความเป็นจริงพ่อตาและลูกเขยต้องอยู่บ้านเดียวกันต่อไปภายใต้ความตึงเครียดนั้น ในนิทานได้แก้ปัญหาอย่างเฉียบขาดคือ ไม่ฝ่ายใดก็ฝ่ายหนึ่งเท่านั้นที่มีชีวิตอยู่ ดังที่กล่าวมาแล้วว่าถ้าไม่ลูกเขยฆ่าพ่อตา ก็พ่อตาฆ่าลูกเขยเสมือนหนึ่งว่ามีคนเดียวเท่านั้นที่จะเป็นใหญ่อยู่ได้ในครอบครัว

“...ไม่ว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเท่านั้น
ที่มีชีวิตอยู่ ดังที่กล่าวมาแล้วว่า
ถ้าพ่อตาไม่ฆ่าลูกเขย ก็ลูกเขยฆ่า
พ่อตาเสมือนหนึ่งว่ามีคนเดียวเท่า
นั้นที่จะเป็นใหญ่อยู่ได้ในครอบครัว”

ขณะนี้เราจึงมีข้อมูลที่เกี่ยวข้องกัน 2 ชุดคือ ความขัดแย้งระหว่างพ่อตากับลูก
เขยในชีวิตจริงกับความขัดแย้งระหว่างพระเอกและผู้ร้ายในนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ ก็
เป็นเรื่องของพ่อตาและลูกเขย คำถามจึงมีอยู่ว่าเวลาที่พ่อตาและลูกเขยในชีวิตจริง
ต่างก็ดูเถียง ละครหรือภาพยนตร์จักร ๆ วงศ์ ๆ ถ้าให้พ่อตาและลูกเขยวิจารณ์พฤติ-
กรรมของพระเอกและผู้ร้ายบุคคลผู้มีสถานภาพต่างกัน ในครอบครัว (family roles)
จะตีความหรือวิจารณ์พฤติกรรมตัวละครต่างกันหรือไม่ พ่อตาจะเข้าข้างผู้ร้ายผู้สวมบทบาท
พ่อตาจะวิจารณ์พระเอกผู้ชอบละเมิดศีลธรรมลักลอบเข้าหาลูกสาวก่อนได้รับอนุญาตหรือไม่
และลูกเขยจะเข้าข้างพระเอก และวิจารณ์ผู้ร้ายผู้ทำการรุนแรงสั่งให้ฆ่าพระเอกหรือไม่
ถ้าบุคคลแต่ละบทบาทและสถานภาพในครอบครัว โดยเฉพาะผู้ที่มีบทบาทขัดแย้งกัน (con-
flicting family roles) ตีความต่างกัน จะมีนัยยะสำคัญ (implications) อย่างไรบ้าง
และจะช่วยอธิบายความจริงที่วาทานจักร ๆ วงศ์ ๆ เป็นที่นิยมชมชอบในสังคมไทย
มาช้านานได้หรือไม่ อย่างไร

วิธีดำเนินการวิจัย

เพื่อที่จะตอบคำถามข้างต้น เราจะต้องเก็บข้อมูล 2 ประเภทคือ เรื่องราว ความขัดแย้งของพ่อตา ลูกเขย เมียหลวง เมียน้อย และการตีความพฤติกรรมที่ขัดแย้ง ของตัวละครโดยผู้ที่เป็นพ่อตา ลูกเขย เมียหลวง และเมียน้อย ผู้วิจัยเก็บข้อมูลสนาม หนึ่งปีระหว่างสิงหาคม 2528 ถึงกรกฎาคม 2529 ในหมู่บ้านที่พรหมบุรี จังหวัด สิงห์บุรี ช่วงแรกเก็บข้อมูลเรื่องทั่ว ๆ ไปของหมู่บ้าน เรื่องราวชีวิตของชาวบ้าน ข้อมูลเกี่ยวกับความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในครอบครัว ช่วงหลังเป็นการสัมภาษณ์ บุคคลในครอบครัวเกี่ยวกับนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ และการตีความพฤติกรรมตัวละคร ในเรื่องสังข์ทอง

สภาพหมู่บ้าน

หมู่บ้านที่เข้าไปศึกษาเป็นหมู่บ้านชานาขนาดกลาง 60 ครอบครัว เป็นหมู่บ้านเก่าที่สืบประวัติไปได้ถึงสมัยอยุธยา ตัวหมู่บ้านขนานไปกับแม่น้ำเจ้าพระยา จนเมื่อ พ.ศ. 2500 มีถนนพัฒนาตัดผ่านกลางหมู่บ้าน หลายครอบครัวจึงย้ายบ้านออกมาปลูกสองข้างถนนประมาณ พ.ศ. 2515 เมื่อตัดถนนเอเชียทำให้หมู่บ้านนี้อยู่ห่างจากถนนเอเชียเพียงหนึ่งกิโลเมตร จึงสะดวกที่จะเดินทางสัญจรติดต่อกับตัวเมืองและบริเวณใกล้เคียงได้สะดวกขึ้นพร้อม ๆ กับถนนเอเชีย ไฟฟ้าและน้ำประปาก็เข้ามาถึงหมู่บ้าน และพร้อม ๆ กับกระแสความเจริญนี้ ในหมู่บ้านชานาโดยทั่วไป ชานาก็กลายเป็นลูกจ้างและกรรมกรกันมากขึ้น ย้ายเข้าเมืองกันมากขึ้น สภาพที่ป่วย่าตายายเลี้ยงหลานโดยที่ตัวพ่อแม่ของเด็กทำงานในเมืองหรือในกรุงเทพฯ เป็นภาพที่พบเห็นได้ทั่วไปในหมู่บ้าน

ในปี พ.ศ. 2528 ที่ผู้วิจัยเข้าไปเก็บข้อมูล มีเพียง 45.8% ของผู้ให้แรงงานที่ยังทำนาอยู่ ที่เหลือเป็นข้าราชการ ทำงานก่อสร้าง รับจ้างทั่วไป ซึ่งคนเหล่านี้มักจะ

เป็นคนรุ่นที่พ่อแม่เป็นชาวนา แต่ตัวเองหันไปประกอบอาชีพอื่น ชาวนาวที่อายุมาก อาจจะให้คนอื่นเช่าที่นาของตนทำกิน ชาวนาที่หันไปประกอบอาชีพอื่นอาจจะให้คนอื่นเช่าที่ดินของตนหรือขายที่ดินให้กับพี่น้องที่ยังทำนา ผู้ที่เช่าที่นาคนอื่นทำนาก็มีแนวโน้มที่จะเลิกทำนาและหันไปประกอบอาชีพอื่นแทน ในจำนวน 23 ครอบครัวที่ยังทำนาอยู่ มี 13 ครอบครัวที่มีที่นาเป็นของตัวเองและอีก 10 ครอบครัวเช่าที่นาคนอื่นทำนา

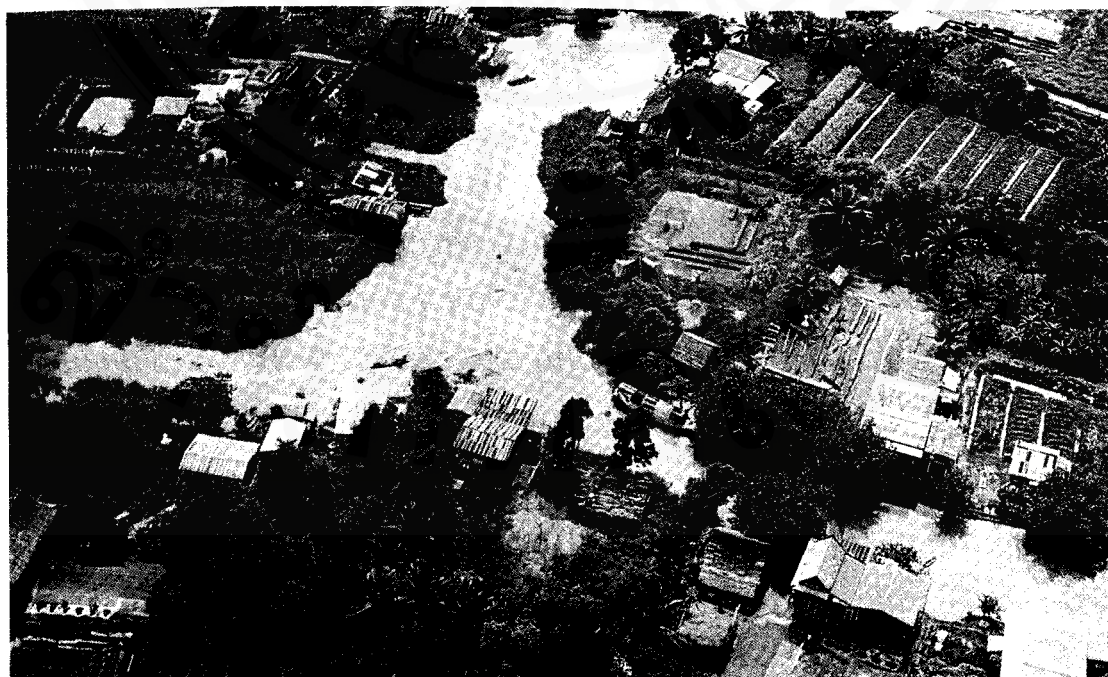
ในขณะที่ระบบเศรษฐกิจหรือการยึดครองที่ดินมีสภาพเปลี่ยนแปลงไป แต่ถ้าหันมาพิจารณาชีวิตครอบครัวกลับเห็นว่าไม่ต่างไปจากเดิมมากนัก จริงอยู่ที่ว่าคนหนุ่มสาวสมัยนี้นิยมแยกบ้านออกไปอยู่ต่างหาก แต่ครอบครัวขยายในลักษณะที่ฝ่ายชายย้ายมาอยู่บ้านฝ่ายหญิง (*matrilocal extended - family*) ยังมีปรากฏอยู่ทั่วไป อย่างไรก็ตาม เราพบกรณีที่พ่อตาและลูกเขยอยู่บ้านเดียวกันน้อยรายมาก ทั้งนี้เป็นเพราะในกรณีที่แม่ยายอายุ 80 ปีขึ้นไป พ่อต้ามักจะเสียชีวิตแล้ว คงอยู่แต่แม่ยายและครอบครัวของลูกสาวลูกเขย ในกรณีที่พ่อตาแม่ยายอายุ 50-60 ปี ลูกเขยก็มักจะไม้อยู่ในหมู่บ้าน มักจะออกไปทำงานที่อื่น หรือมีกรณีที่ซื้ออยู่ในสำมะโนครัวแต่ตัวลูกเขยไปทำงานอยู่ประเทศซาอุดีอาระเบียก็มีอยู่หลายครอบครัว

“แม้ว่าหมู่บ้านจะเปลี่ยนแปลงไป
ตามสภาวะเศรษฐกิจและสังคม
แต่ทางด้านวัฒนธรรมก็ยังคง
มีความต่อเนื่องต่อไปอย่างไม่ขาด
สาย”

การที่พ่อตาและลูกเขย ไม่ได้อยู่ด้วยกัน ไม่ได้หมายความว่าพ่อตาและลูกเขย
ไม่มีความขัดแย้งกัน เพราะอันที่จริงแล้ว พ่อตากับลูกเขยมักจะขัดแย้งกันในกรณี
อีกฝ่ายหนึ่ง ไม่ได้เป็นหรือ ไม่ได้ประพฤติตัวตามที่อีกฝ่ายหนึ่งคาดหวัง จากการ
สัมภาษณ์ชาวบ้านที่เป็นพ่อตาว่าพ่อตามักจะชอบลูกเขยที่เป็นคนอย่างไร พ่อตามัก
จะเห็นตรงกันว่าชอบลูกเขยที่เชื่อฟัง ทำมาหากิน มีศีลธรรม ไม่ก้าวร้าว ไม่กิน
เหล้า ไม่เล่นการพนัน ครั้นถามลูกเขยว่าชอบพ่อตาที่เป็นคนอย่างไร ลูกเขยตอบ
ว่าชอบพ่อตาที่เป็นคนยุติธรรม ใจกว้าง ไม่ลำเอียง ไม่เจ้าระเบียบ ไม่ยุ่งกับลูกเขย
มาก หากในความเป็นจริงฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ไม่ได้มีลักษณะตามที่อีกฝ่ายคาด
หวัง (role expectations) พ่อตาและลูกเขยก็มักจะมีเรื่องขัดแย้งกัน ในหมู่บ้านมี
หลายกรณีที่พ่อตา ไม่ชอบลูกเขยเพราะพ่อตา ไม่กินเหล้า แต่ลูกเขยเป็นคนกิน
เหล้า หรือพ่อตาเป็นคนทำมาหากิน แต่ลูกเขยเป็นคนขี้เกียจ และมีหลายกรณีที่ลูก
เขยจะลักพาลูกสาวหนีแล้วจึงค่อยกลับมาของขมาต่อพ่อตา ในกรณีเช่นนี้พ่อตาก็มัก
จะไม่ชอบลูกเขยและลูกเขยก็มักจะไม่ชอบพ่อตา

แม้ว่าหมู่บ้านจะเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะทางเศรษฐกิจและสังคม แต่ทาง
ด้านวัฒนธรรมก็ยังคงมีความต่อเนื่องทางการสืบทอดอย่างไร้ขาดสาย วัดก็ยังคงเป็น

ศูนย์กลางของหมู่บ้าน ในพระราชาวบ้านก็ไปทำบุญที่วัดอย่างพร้อมเพรียง การทำบุญหรืองานเทศกาลตามประเพณีก็ยังคงดำเนินอยู่ เช่น งาน ตักบาตรเทโว งานทำบุญสารทไทย งานลอยกระทงและบูชาเจ้าที่เจ้าทางประจำปีซึ่งจะมีคณะลิเกจากจังหวัดใกล้เคียงมาแสดง 2 วัน 2 คืน นอกจากนั้นในหมู่บ้านยังมีคนเฒ่าคนแก่ 2-3 คนที่ยังเล่านิทานและจำนิทานเก่า ๆ มาเล่าให้เด็ก ๆ ฟังได้ แต่เด็ก ๆ ก็รับรู้นิทานเก่า ๆ โดยผ่านสื่อสมัยใหม่อื่น ๆ ด้วยคือโทรทัศน์ ภาพยนตร์นิทานของโทรทัศน์ช่อง 7 เป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายในหมู่บ้านทั้งผู้ใหญ่และเด็กดูกันเป็นประจำ นอกจากนั้นในหมู่บ้านยังมีนิยายประจำหมู่บ้านที่เล่าต่อกันมาเช่น นิทานเกี่ยวกับสมบัติสมัยกรุงศรีอยุธยาที่ขุนนางนำมาฝังไว้ที่ได้พระเจดีย์ในบริเวณวัดร้างท้ายหมู่บ้าน ในแง่ที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่านักเล่านิทานก็ดี ละคร ลิเกหรือโทรทัศน์ก็ดีทำหน้าที่สืบทอดนิทาน ทำให้การรับรู้เรื่องนิทานในหมู่บ้านยังคงดำเนินอยู่อย่างต่อเนื่อง

สังข์ทอง : นิทานที่ใช้เป็นกรณีศึกษา

สาเหตุที่เลือกเรื่องสังข์ทองในการสำรวจความแตกต่างในการตีความนิทานของชาวบ้านมีอยู่ 4 ประการคือ ประการแรก เรื่องสังข์ทองเป็นเรื่องที่ชาวบ้านรู้จักดี บทละครนอก เรื่องสังข์ทองพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยบางส่วนใช้เป็นแบบเรียนในชั้นประถม ดังนั้นชาวบ้านที่ผ่านระบบการศึกษาภาคบังคับจะต้องรู้เรื่องสังข์ทอง นอกจากนั้นเรื่องสังข์ทองยังเป็นเรื่องที่นิยมเล่นในลิเก ในปีที่ผู้วิจัยเข้าไปเก็บข้อมูลก็มีคณะละครจากอ่างทองมาเล่นเรื่องสังข์ทองในงานบุญประจำปีที่วัด โทรกตั่นช่อง 7 ก็ได้ผลิตภาพยนตร์นิทานเรื่องสังข์ทองซึ่งชาวบ้านก็ได้ดูด้วยกัน นับว่าเป็นเรื่องที่นิยมมากในสังคมไทย

ประการที่สอง ดังที่ได้กล่าวมาแล้วความขัดแย้งระหว่างตัวเอกและตัวร้ายในนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ มักจะเป็นระหว่างพ่อตาลูกเขย และเมียหลวงเมียน้อย ในแง่นี้สังข์ทองก็เป็นตัวแทนนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ ได้อย่างดี ยิ่งไปกว่านั้น ความขัดแย้งระหว่างพ่อตาลูกเขยในเรื่องนี้ คือ เจ้าเงาะกับท้าวสามนต์ เป็นความขัดแย้งที่เห็นได้อย่างชัดเจน และมีอยู่หลายตอน ในขณะที่เรื่องอื่น ๆ ลูกเขยฆ่าพ่อตา หรือพ่อตาฆ่าลูกเขยแล้วก็จบกันไป ในสังข์ทอง เป็นเรื่องของความสัมพันธ์อันยึดเหนี่ยวและมีมากตอนกว่าเรื่องอื่นๆ เช่น มีตอนท้าวสามนต์ไล่เจ้าเงาะออกจากเมือง ตอนหาเนื้อ ตอนหาปลา ตอนตีคสิ การที่สังข์ทองมีเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพ่อตาลูกเขยหลายตอนเช่นนี้ เอื้อต่อการสร้างประเด็นและข้อโต้แย้งในการตีความพฤติกรรมตัวละครได้ดี นอกจากจะมีเรื่องของความขัดแย้งหลักระหว่างตัวละคร 2 คู่นี้แล้ว สังข์ทองยังบรรจุเรื่องความขัดแย้งระหว่างพี่สาวน้องสาว คือ รจนากับพี่สาว

และระหว่างพี่เขยน้อยเขย คือหกเขยกับเจ้าเงาะด้วย ลักษณะนี้มีผลให้สามารถดึงดูดความสนใจของคนต่าง ๆ สถานภาพในครอบครัวได้มากกว่าเรื่องอื่น ๆ

ประการที่สาม ตัวละครเป็น “ตัวกลม” เนื่องจากว่าทั้งท้าวสามนต์และเจ้าเงาะต่างก็มีลักษณะที่ดีและไม่ดีเหมือนคนจริง ๆ เป็นการยากที่จะตัดสินว่าท้าวสามนต์เป็นคนดีหรือคนร้าย เพราะในแง่หนึ่งท้าวสามนต์ก็ประพฤติปฏิบัติอย่างคนที่เป็นพ่อในสังคมไทย คือหวังจะให้ลูกสาวได้คู่ที่สมหน้าสมตา แต่ท้าวสามนต์ก็อาจจะโหดร้ายเกินไปในแง่ที่ตั้งใจจะฆ่าเจ้าเงาะ ลักษณะที่กำกวมเช่นนี้เปิดโอกาสให้คนวิจารณ์และถกเถียงสร้างประเด็นได้ จึงนับว่าเป็นเรื่องหนึ่งที่จะก่อให้เกิดบทสนทนาและการวิจารณ์อย่างกว้างขวาง

ประการที่สี่ ตัวละครหลักทั้งคู่คือ ท้าวสามนต์ เจ้าเงาะ และจันทา จันท์เทวีต่างก็มีประสบการณ์ทั้งเจ็บปวดและสมหวัง (pain and gain) เช่นจันทาขับไล่จันท์เทวีในตอนต้นแต่ก็ได้รับการลงโทษในตอนหลัง ท้าวสามนต์ได้ขับไล่เจ้าเงาะออกไปจากเมืองตอนแรกแต่ก็ต้องไปงอนง้อเจ้าเงาะตอนหลัง เจ้าเงาะผู้ต้องขำใจในตอนแรกถูกพ่อตาขับไล่และให้หาเนื้อหาปลา แต่ก็เป็นที่ยอมรับในตอนท้าย ลักษณะ

เช่นนี้เปิดโอกาสให้ผู้ฟังสามารถจะเลือกเทียบตัวเอง (*identify*) กับตัวละครในบทบาทที่ผู้ฟังต้องการ เช่น พ่อตาในชีวิตจริงที่เกลียดลูกเขยอาจจะชอบฟังตอนที่ท้าวสามนต์ได้ขับไล่เจ้าเงาะออกจากเมือง เป็นต้น

ด้วยเหตุที่เรื่องสังข์ทองจะเป็นเรื่องที่เปิดกว้างให้เกิดการวิจารณ์ เพราะสามารถจะมองได้หลายแง่ซึ่งเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ความแตกต่างในการตีความนิทานเป็นไปได้อีกทั้งความกำกวม ยากที่จะตัดสินว่าตัวละครใดถูก ตัวละครใดผิด ก็เปิดโอกาสให้ได้เถียงและโต้แย้งกันได้ สังข์ทองจึงเป็นนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ เรื่องหนึ่งที่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการสำรวจความเห็นและการตีความของชาวบ้านต่อนิทาน

การสัมภาษณ์

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ชาวบ้านที่เป็นพ่อตา 12 คน, ลูกเขย 10 คน, เมียน้อยและเมียหลวง (*co-wives*) 8 คน, คนที่สามีไม่ได้มีเมียน้อย (*non co-wives*) 18 คน, และคนโสด 12 คน จะสัมภาษณ์แต่ละคนนานประมาณ 30-45 นาที ลักษณะคำถามเป็นคำถามแบบเปิด (*open-ended questions*) เป็นการถามความเห็นของผู้ฟังเกี่ยวกับพฤติกรรมตัวละครคู่ที่ขัดแย้งกัน และถามความเห็นเกี่ยวกับสถานภาพของบุคคลในครอบครัวโดยทั่ว ๆ ไปในความเป็นจริง เช่น ในกรณีท้าวสามนต์กับเจ้าเงาะ มีคำถามหลัก ๆ ดังนี้

1. คิดว่าท้าวสามนต์รู้สึกอย่างไรที่รจนาไปเลือกเจ้าเงาะ
2. คิดอย่างไรกับการที่ท้าวสามนต์ขับไล่เจ้าเงาะออกไปอยู่กระท่อมปลายนาและให้หาเนื้อหาปลา
3. คิดว่าเจ้าเงาะจะรู้สึกอย่างไรต่อพ่อตาอย่างท้าวสามนต์
4. พ่อตาอย่างไรที่ลูกเขยชอบ
5. ลูกเขยอย่างไรที่พ่อตาชอบ

นอกจากนั้นยังมีคำถามที่ให้เห็นความเห็นเกี่ยวกับตัวละครคู่อื่น ๆ ที่ขัดแย้งกัน เช่นในกรณีที่เมียน้อยยู่ให้ท้าวศรีวิมลขับไล่เมียหลวง พี่สาวทั้งหกเยาะเย้ยรจนา พระสังข์ตัดหูตัดจมูกหกเขย เป็นต้น ในตอนท้ายของการสัมภาษณ์เป็นการถามกว้าง ๆ ว่า ชอบเรื่องตอนใดมากที่สุด คิดว่าใครเป็นผู้ร้ายในเรื่อง ชอบตัวละครตัวใดมากที่สุดเกลียดตัวละครตัวใดมากที่สุด คิดว่าเรื่องสังข์ทองเหมือนชีวิตจริงในครอบครัวไทยไหม ทั้งนี้เพื่อจะตรวจสอบความสอดคล้องของความเห็นในช่วงต้นกับช่วงท้าย เช่นว่า ลูกเขยที่ไม่ถูกกับพ่อตาและได้ให้ความเห็นในทางลบต่อท้าวสามนต์เป็นผู้ร้ายหรือไม่ หรือว่าเมียน้อยเมียหลวงจะตีความว่านางจันทาเป็นผู้ร้ายหรือไม่

“ก็ทำวสามนต์เขาต้องการจะฆ่า
แต่จะฆ่าตรง ๆ ก็กลัวจะน่าเกลียด
เลยให้เงื่อนไขมา”

ความแตกต่างในการตีความพฤติกรรมตัวละครโดยบุคคล ในครอบครัวที่สถานภาพขัดแย้งกัน

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แสดงว่าบุคคลแต่ละสถานภาพในครอบครัวตีความ
นิทานต่างกันยิ่งกว่านั้น ได้พบว่าบุคคลผู้มีสถานภาพขัดแย้งกันให้ความเห็นตรง
ข้ามกันในเรื่องเดียวกันในช่วงต่อไปนี้จะขอเลือกยกตัวอย่างความแตกต่างทางความ
เห็นของพ่อตาและลูกเขยที่มีต่อทำวสามนต์กับเจ้าเงาะ และความเห็นที่ต่างกันของ
พ่อตา ลูกเขย เมียหลวง เมียน้อยต่อคำถามที่ว่า “ใครเป็นผู้ร้าย”

“คิดอย่างไรกับการที่ทำวสามนต์ขับไล่เจ้าเงาะออกไปอยู่
กระท่อมปลายนา และให้หาเนื้อหาปลา”

บรรดาผู้ที่เป็นลูกเขยมักจะให้ความเห็นสั้น ๆ ว่า “ก็ทำวสามนต์เห็นว่าเจ้า
เงาะไม่เหมาะสมที่จะอยู่ในวัง ทำวสามนต์เขาก็อาย ลูกเขยเป็นเงาะป่า” หรือ
“ก็ทำวสามนต์เขาต้องการจะฆ่า แต่จะฆ่าตรง ๆ ก็กลัวจะน่าเกลียด เลยให้เงื่อนไข
มา” เมื่อหันมาพิจารณาความเห็นของพ่อตาในเรื่องเดียวกันนี้จะเห็นว่า พ่อตา

มีความเห็นใจท้าวสามนต์มากกว่าลูกเขย คำตอบจะยาวกว่า และใช้คำที่แสดงความรู้สึกมากกว่า โดยเฉพาะพ่อตาที่ไม่ถูกกับลูกเขย จะแสดงความเห็นอย่างใช้อารมณ์มาก เช่น

“ท้าวสามนต์คิดจะฆ่าเจ้าเงาะเพื่อจะให้ลูกสาวมีสามีใหม่ หากทางฆ่าเสียให้ตาย ลูกสาวจะได้มีสามีใหม่ เมื่อเจ้าเงาะยังอยู่ รจนาก็ไม่ไปแต่งงานกับใครอีกลูกเขย ไม่สมเกียรติ เขาจึงคิดจะฆ่า”

หรือ

“ก็ท้าวสามนต์เขาเกลียด อยากจะฆ่ามันให้ตาย หนก่อนก็ไล่ไปแล้ว ไม่ให้ลูกสาวไป แต่ลูกสาวก็เห็นเป็นผ้าก็ติดตามไป นี่เป็นลูกคนสุดท้อง เป็นคนที่รักมากเสียด้วย มาทำอย่างนี้ พ่อจึงแค้นเคืองมาก เขาก็คิดอย่างเดียวว่าให้มันตายไปแล้ว ลูกสาวจะได้เข้ามาอยู่ในเมือง เขาก็รักลูกแต่เกลียดลูกเขย ใช้ให้หาเนื้อหาปลาทุกอย่างเงาะมันคนบ้าไป ก็คิดว่าจะฆ่ามันได้”

พ่อตาคนแรกนั้นมีความเข้าใจกับลูกเขยของตนมาก ลูกสาวคนแรกแต่งงานกับหนุ่มในจังหวัดใกล้เคียงกัน พอมีลูกสาวคนหนึ่ง หนุ่มก็หนีกลับไปจังหวัดของตน

แล้วไปมีเมียใหม่ และไม่เคยกลับมาอีกเลย ลูกสาวคนที่สองแต่งงานกับทหารซึ่งปกติเป็นคนไม่พูด แต่ตกเย็นจะกินเหล้าและเล่นการพนันเสมอ พ่อตาผู้ที่เป็นคนที่อยู่ในศีลธรรม ไม่กินเหล้า ไม่เล่นการพนัน จึงไม่ชอบลูกเขยของตนอย่างมาก ด้วยปัญหาชีวิตในครอบครัวเป็นเช่นนี้กระมังจึงได้เข้าใจท้าวสามนต์และเห็นว่า “คิดจะฆ่าเจ้าเงาะเพื่อจะให้ลูกสาวมีสามีใหม่”

น่าสนใจมาก ว่าพ่อตาทั้งสองคนผู้ที่ไม่ถูกกับลูกเขยให้เหตุผลคล้ายกัน ในประเด็นที่ว่าท้าวสามนต์อยากฆ่าเจ้าเงาะเพื่อที่ “ลูกสาวจะได้มีสามีใหม่” หรือ “ลูกสาวจะได้เข้ามาอยู่ในเมือง” สำหรับพ่อตาคนที่สองนี้ไม่ถูกกับเขยเล็กอย่างมาก เพราะไม่ต้องการให้ลูกสาวคนเล็กแต่งงานกับชายหนุ่มคนนั้น เมื่อมาขอลูกสาวแต่งงานก็ปฏิเสธเขา ผลที่สุดลูกสาวหนีตามชายหนุ่มผู้นั้นไป ทำให้พ่อตาโกรธและเข้าใจมาก ก็น่าแปลกที่ในการตีความพฤติกรรมท้าวสามนต์ พ่อตาผู้นี้ได้ระบุออกมาอย่างชัดเจนว่า “นี่เป็นลูกคนสุดท้อง เป็นคนที่รักมากเสียด้วย มาทำอย่างนี้” ทั้งนี้ทำให้สรุปได้ประการหนึ่งว่า เวลาผู้ฟังฟังนิทานหรือดูละคร จะเทียบตัวเองกับตัวละครที่สวมบทบาทในครอบครัวบทเดียวกับตัวเองในชีวิตจริง ดังนั้นเมื่อถามความเห็นจึงตอบเสมือนหนึ่งท้าวสามนต์คือตัวเองในกรณีที่ผู้ตอบเป็นพ่อตาความเห็นที่ให้กับมาจากแง่มุมของคนที่เป็นพ่อตา ซึ่งความเห็นอย่างนั้นไม่มีปรากฏในความเห็นที่ได้จากลูกเขย

“คิดว่าเจ้าเงาะรู้สึกอย่างไรกับพ่อตาอย่างท้าวสามนต์”

ในขณะที่เราพบว่าพ่อตาเข้าข้างและมีความรู้สึกร่วมไปกับท้าวสามนต์เมื่อถึงคำถามที่ว่า “คิดว่าเจ้าเงาะรู้สึกอย่างไรกับพ่อตาอย่างท้าวสามนต์” บรรดาพ่อตาเห็นตรงกันว่า “เจ้าเงาะเขาไม่ได้เคืองพ่อตาหรอก” หรือ “เขาคงไม่รู้สึกอะไร เขารู้ตัวว่าเขาทำตัวบ้าไปอย่างนี้ ท้าวสามนต์ก็ต้องไม่ชอบ” แต่บรรดาลูกเขยไม่ได้

“เวลาผู้ฟัง ฟังนิทานหรือดูละคร
จะเทียบตัวเองกับตัวละครที่สวม
บทบาทในกรอบคร่าวๆเดียวกับ
ตัวเองในชีวิตจริง...”

คิดอย่างนั้น ลูกเขยทุกคนกลับเห็นตรงกัน (แต่ตรงข้ามกับพ่อตา) ว่า “เขาก็ต้อง
ไม่พอใจและโกรธพ่อตาลี” หรือ “เขาก็ต้องโกรธสิ มีพ่อตาใจร้ายอย่างนั้น” มีลูก
เขยคนหนึ่งผู้น้อยใจพ่อตาของตนมากที่พ่อตารักเขยใหญ่ เขยกลาง แต่ไม่ชอบตนผู้
เป็นเลยเล็กเนื่องด้วยตนกินเหล้ามากและพ่อตาเกลียดคนกินเหล้า ในที่สุดเขยเล็กผู้
นี้ได้ย้ายออกจากบ้านพ่อตา ไปปลุกกระท่อมอยู่กลางนา

“เจ้าเงาะเขาก็น้อยใจ ก็ทำไม้ก็ฐานะเป็นลูกเขยเหมือนกัน กระอีแค่รูปร่าง
ไม่ดีหน่อย น้ำใจก็ยังไม่ทันจะรู้ ทำไมให้ไปอยู่นอกเมือง หกเขยได้อยู่ใน
เมือง ก็เขยเหมือนกัน แต่ให้เขาอยู่ต่างกัน เขาก็ต้องน้อยใจอยู่บ้างเป็นธรรมดา”

“คิดว่าใครเป็นผู้ร้าย”

ความเห็นที่แตกต่างกัน (variation) ต่อคำถามเกิดขึ้นได้เพราะอันที่จริงก็ไม่
ชัดเจนว่าใครเป็นผู้ร้ายในเรื่องสังข์ทอง หากถือตามคำนิยาม “ผู้ร้าย” ของ
Propp (1975) นักคติชนวิทยาชาวรัสเซียคนหนึ่งว่าผู้ร้ายคือผู้ที่มีการกระทำต่อพระ
เอกดังต่อไปนี้: ฆ่า ลักพา สังคุมขัง สั่งให้ฆ่า สั่งให้จับ สับเปลี่ยนตัว ขับไล่หรือสั่ง
ให้ขับไล่ โยนทิ้งทะเล หรือ สั่งให้ทำงานยาก ตัวละครหลายตัวในเรื่องสังข์ทองก็จัด

อยู่ในข่ายผู้ร้าย นางจันท์เทวีเป็นผู้ที่มีส่วนในการให้ “ขับไล่” นางจันทาและพระสังข์ ออกจากเมือง ท้าวสามนต์เป็นผู้ที่ “ขับไล่” พระสังข์ และ “สั่งให้ทำงานยาก” บางสำนวนตีความว่าหกเขยอยู่เบื้องหลังท้าวสามนต์ ยุแหย่ให้ท้าวสามนต์กำจัดพระสังข์ บางสำนวนก็ว่าเป็นความคิดของท้าวสามนต์แต่เพียงผู้เดียว อย่างไรก็ตามเห็นได้ว่าเรื่องสังข์ทองเปิดโอกาสให้คนตีความและหาเหตุผลมาสนับสนุนความเห็นของตนว่าใครเป็นผู้ร้าย เพราะตัวละครแต่ละตัวก็มีพฤติกรรมที่บ่งบอกความเป็นผู้ร้ายได้

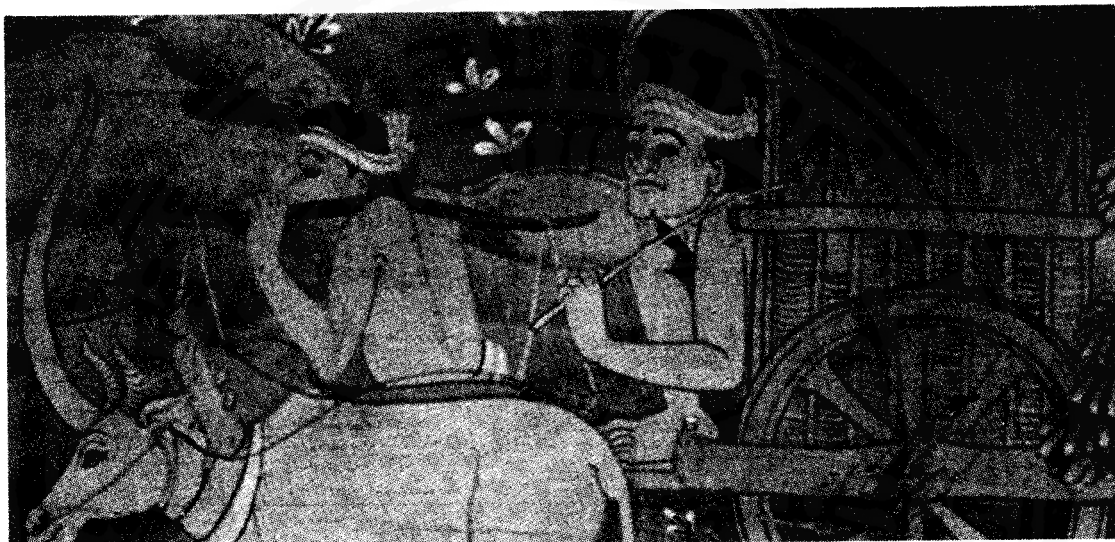
ลักษณะความแตกต่างในการที่ชาวบ้านตีความว่าใครเป็นผู้ร้ายก็สอดคล้อง (consistent) กับลักษณะความแตกต่างการตีความพฤติกรรมและความรู้สึกของท้าวสามนต์และเจ้าเงาะ กล่าวคือ ผู้วิจัยได้พบว่าพ่อตาส่วนใหญ่บอกว่าหกเขยเป็นผู้ร้าย ทั้งนี้เป็นไปได้ว่าหกเขยสวมบทบาทของ “ลูกเขย” ในขณะที่ลูกเขยส่วนใหญ่บอกว่าท้าวสามนต์ผู้สวมบทบาท “พ่อตา” เป็นผู้ร้าย ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1
การตีความว่าตัวละครใดเป็นผู้ร้ายโดยพ่อตาและลูกเขย

สถานภาพใน ครอบครัว	ตัวละคร			
	หกเขย	ท้าวสามนต์	จันท์เทวี	ท้าวยศวิมล
พ่อตา	7	3	1	1
ลูกเขย	2	7	1	—

ในบรรดาพ่อตาทุกคนที่ไม่ถูกกับลูกเขยเลือกหกเขยเป็นผู้ร้าย ก็น่าสนใจมากที่สุดที่พ่อตา 3 คนที่เลือกท้าวสามนต์เป็นผู้ร้ายเป็นพ่อตาที่ไม่มีความขัดแย้งกับลูกเขย เป็นที่รู้จักกันในหมู่บ้านว่าเป็นพ่อตาที่เข้ากับลูกเขยได้ดี กรณีที่น่าสนใจเป็นพิเศษ

คือพ่อตาคนที่เลือกนางจันท์เทวีเป็นผู้ร้าย ปรากฏว่าพ่อตาคนนี้มีลูกเขย 2 คนซึ่งอยู่กรุงเทพฯ เท่าที่ทราบก็เข้ากันได้ดี ในช่วงที่สัมภาษณ์ ผู้วิจัยก็สงสัยว่าเหตุใดเขาจึงบอกว่านางจันท์เทวีเป็นผู้ร้าย การคุยกันเรื่องครอบครัวและบุคคลในครอบครัวคงไปสะกิดใจผู้ฟังบางอย่าง พ่อตาคนนี้จึงได้เล่าประวัติชีวิตของตัวเองตั้งแต่เด็กให้ฟัง ปรากฏว่า เขามีความขมขื่นกับแม่เลี้ยงผู้เป็นเมียน้อยของพ่อมาก หลังจากที่พ่อเลิกกับแม่ แม่เลี้ยงได้พยายามบังคับให้ลูกของพ่อทุกคนเลิกเรียนและกลับมาช่วยทำนา แต่เขาต้องการเรียนหนังสือต่อจึงหนีเข้ากรุงเทพฯ และไม่กลับไปบ้านอีกจนเรียนจบ เมื่อกลับมาทรัพย์สินสมบัติได้แบ่งกันไปหมดแล้วและเขาไม่ได้เลยลูกจากแม่เลี้ยง ได้เป็นส่วนใหญ่จากเรื่องที่ได้เล่ามานี้จะเห็นได้ว่าเขามีประสบการณ์ที่เจ็บปวดกับแม่เลี้ยงมากกว่าสมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัว ดังนั้นการคุยกันเรื่องสังข์ทองคงทำให้เขานึกเปรียบเทียบแม่เลี้ยงของเขากับนางจันท์เทวีผู้สวมบทบาท “แม่เลี้ยง” เช่นกัน กรณีนี้แสดงให้เห็นว่าในการฟังนิทาน หรือตีความนิทาน ประสบการณ์ส่วนตัว ความขัดแย้งกับบุคคลในครอบครัวมีส่วนอย่างมากในการกำหนดความเห็นและการตีความความรู้สึกหรือพฤติกรรมตัวละคร

การที่ความขัดแย้งกับบุคคลสถานภาพในครอบครัวมีส่วนกำหนดลักษณะการตีความนิทานของบุคคลนั้น ๆ ยังเห็นได้ชัดในกรณีที่เมียหลวงเมียน้อยชี้ว่าใครเป็นผู้ร้าย ในบรรดาเมียหลวงเมียน้อย (co-wives) 8 คน เจ็ดคนบอกว่านางจันท์เทวีเป็นผู้ร้าย หนึ่งคนบอกว่าทกเขยเป็นผู้ร้าย ซึ่งเมื่อเปรียบกับบรรดาคนที่สามีไม่ได้มีเมียน้อย (non co-wives) จะเห็นความแตกต่างอย่างชัดเจนดังในตารางที่ 2

ตารางที่ 2

การตีความว่าตัวละครใดเป็นผู้ร้ายโดย co-wives และ non co-wives

สถานภายใน ครอบครัว	ตัวละคร	
	จันท์เทวี (เมียน้อย)	อื่น ๆ
co-wives	7	1
non co-wives	3	15

การที่เมียหลวงชี้ว่านางจันท์เทวีผู้เป็นเมียน้อยเป็นผู้ร้ายนั้นยังน่าสนใจไม่เท่าการที่เมียน้อยก็ชี้ว่านางจันท์เทวีเป็นผู้ร้าย เพราะโดยทฤษฎี ผู้วิจัยคาดว่าคนเราจะชี้ว่าตัวละครที่สวมบทบาทบุคคลในครอบครัวที่มีสถานภาพขัดแย้งกับตนเองเป็นผู้ร้าย โดยหลักการเดียวกัน คนเราย่อมไม่ว่าตัวละครที่สวมบทบาทในครอบครัวเดียวกันเราเป็นผู้ร้าย แต่จากเหตุผลที่ผู้ที่เป็นเมียน้อยชี้แจงแสดงให้เห็นว่า จากแง่มุมของเมียน้อยนั้น การเป็นเมียหลวงไม่ได้หมายความว่าเมียหลวงจะเป็นคนดีเสมอไป เมียน้อยคนหนึ่งพูดว่า “เมียน้อย..แม่เลี้ยงนะเป็นผู้ร้ายเพราะเป็นคนที่ยอจฉา แต่บางทีนะเมียน้อยก็ดีดีนะ เมียหลวงนั่นแหละที่ยอจฉา” จากข้อความนี้เราจะเห็นว่า ตอนแรกเขารับเปลี่ยนจากคำว่า “เมียน้อย” มาเป็น “แม่เลี้ยง” ทันที่ รวากับไม่

อยากจะยอมรับว่า “เมียน้อย” เป็นผู้ร้าย ต่อมาเมื่อเขาใช้เหตุผลว่า คนที่ซื้อจฉฉาเป็นผู้ร้าย จึงได้กล่าวต่อไปว่า “แต่บางทีนะคนที่เป็นเมียน้อยก็ดีดีเมียหลวงนั้นแหละที่ซื้อจฉฉา” ราวกับจะบอกว่าแต่ในชีวิตจริงฉัน ไม่ได้เป็นผู้ร้ายเพราะเมียหลวงต่างหากที่เป็นคนซื้อจฉฉา

อีกรายหนึ่ง ผู้หญิงเป็นหญิงวัย 30 กว่า ได้กับชายอายุ 50 กว่าผู้ซึ่งมีเมียอยู่แล้วและมีลูกแล้วถึง 9 คน ในช่วงที่หญิงผู้นี้ท้อง ผู้ชายพามาอยู่บ้านเดียวกับเมียหลวง ผู้ที่เป็นเมียน้อยได้บ่นว่าเมียหลวงทรมาณตนมากมายให้อยู่อย่างอด ๆ อยาก ๆ พอคลอดลูกแล้วจึงได้ออกมาสร้างกระท่อมอยู่ต่างหากกลางนา และสามีก็ได้ตามไปอยู่ด้วย ช่วยเลี้ยงลูกเมียน้อยผู้นี้ได้ดีความเรื่อง “ใครเป็นผู้ร้าย” ว่า

“ก็ต้องเมียน้อย จิตใจซื้อจฉฉาริชยา แต่ผิดกับพี่นะ พี่มีแต่เมียหลวงตามรังควาญอยู่เรื่อย ถึงกับจ้างคนให้ขึ้นมาจะให้ทำลายให้เสียคน จะได้เลิกกับพ่อไอ้คนเล็ก แต่เขาไม่ได้ทำ เขามาบอกให้ระวังตัว เราก็ดูไม่ออกตอนอยู่บ้านเขา เขาก็ให้กินแต่ข้าวกับน้ำปลา เมียหลวงเขาใจร้ายและซื้อจฉฉามาก”

จากข้อความนี้เราจะเห็นว่าเมื่อใช้กฎเกณฑ์เรื่องความเป็นคนซื้อจฉฉาเป็น

“ถึงเขาจะเป็นเมียน้อยก็จริง แต่
การชี้ว่าเมียน้อยในเรื่องเป็นผู้ร้าย
ไม่ได้หมายความว่าในชีวิตจริง
เขาจะเป็นผู้ร้าย...”

เครื่องบ่งชี้ว่าใครเป็นผู้ร้าย ประกอบกับความเป็นจริงที่ว่า ในชีวิตจริงเมียหลวงเป็น
คนที่ซื่อจมา ดังนั้นเมียน้อยจึงไม่ได้มองตัวเองว่าเป็นเมียน้อยผู้ใจร้ายอย่างในเรื่อง
นิทาน ในขณะที่เดียวกันมองตัวเองว่าเป็น “ข้อยกเว้น” ไม่เหมือนเมียน้อยทั่วไป
เมียน้อยรายนี้จึงคล้ายกับรายแรกที่ยกมา คือ เหมือนกับจะบอกว่า ถึงเขาจะเป็นเมีย
น้อยก็จริง แต่การที่ชี้ว่าเมียน้อยในเรื่องเป็นผู้ร้าย ไม่ได้หมายความว่าในชีวิตจริง
เขาเป็นผู้ร้ายด้วยตรงกันข้าม เมียหลวงต่างหากที่ควรจะได้ชื่อว่าเป็นผู้ร้าย อัน
ที่จริง ดูเหมือนว่าประเด็นไม่ได้อยู่ที่ว่าเมียหลวง (major wife) หรือเมียน้อย
(minor wife) จึงจะเป็นคนอิจมา แต่ประเด็นอยู่ที่ว่าในความเป็นเมียด้วยกัน (co-
wives) นั้น ใครเป็นอย่างไรใครมีลักษณะนิสัยอย่างไร และใครร้ายกว่าใคร

จากตารางที่ 2 จะเห็นว่าเมียน้อยคนหนึ่งที่ไม่ได้เลือกนางจันท์เทวีเป็นผู้ร้าย
ข้อยกเว้นรายนี้ก็น่าสนใจและน่าพิจารณาอีกเช่นกัน รายนี้เป็นเรื่องของน้องสาวคน
สุดท้องที่ถูกพี่เขยคนโตข่มขืน ในคืนที่พี่สาวทุกคนรวมทั้งแม่ไปงานวัดและค้าง
คืนนอกหมู่บ้าน ซึ่งไม่มีใครอยู่บ้านเลย เมื่อแม่ทราบเรื่องก็โกรธมากและให้ลูกสาว
คนโตกับลูกเขยคนโตย้ายออกไปปลุกบ้านที่อื่น ก็นำแปลกที่หญิงสาวผู้นี้ชี้ว่า “เขย
ใหญ่นะสิเป็นผู้ร้าย” น่าสังเกตว่าไม่ได้ใช้คำว่าทกเขยอย่างคนอื่น ๆ แต่ใช้คำ

ว่า “เขยใหญ่” ทั้งนี้วิเคราะห์ได้ว่าสำหรับเธอ เหตุการณ์ในคตินั้นเป็นประสบการณ์อันน่าขมขื่นและก็ได้เครียดแค้นพี่เขยมากคงเป็นเพราะความที่ขัดแย้งกับพี่เขยใหญ่โดยตรง เวลาที่คุยสัมภาษณ์กันเรื่องสังข์ทอง ซึ่งเผอิญมีตัวทกเขยที่สวมบทบาทพี่เขย จึงได้ชี้ว่าทกเขยหรือพี่เขยเป็นผู้ร้าย การใช้คำว่า “เขยใหญ่” ยืนยันให้เห็นว่าเมื่อคนฟังนิทานหรือตีความนิทาน ความขัดแย้งกับบุคคลในครอบครัวที่แต่ละคนมีอยู่ในจิตใจ (ถ้ามี) มีส่วนในการกำหนดลักษณะการตีความพฤติกรรมตัวละครในนิทาน สมาชิกในครอบครัวแต่ละคนอาจมีความขัดแย้งกับสมาชิกที่มีสถานภาพในครอบครัวที่ขัดแย้งกัน อันเป็นผลให้ความเห็นที่มีต่อพฤติกรรมตัวละครในนิทานต่างกัน

บทสรุป

ผู้วิจัย ได้แสดงให้เห็นว่ามีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างนิทานกับสังคม กล่าวคือ ตัวละครที่ขัดแย้งกันในนิทานที่แท้ก็สวมบทบาทของบุคคลในครอบครัวที่มีบทบาทขัดแย้งกันในความเป็นจริง นั่นคือ ระหว่างพ่อตากับลูกเขย และเมียหลวงกับเมียน้อย ดังที่กล่าวแล้วว่านิทานแก้ปัญหาความขัดแย้งนี้อย่างเรียบง่าย คือ ตัวละครฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจะต้องถูกกำจัด พ่อตาหรือลูกเขยถูกฆ่า เมียหลวงหรือเมียน้อยถูกขับไล่ออกจากเมือง เมื่อเป็นดังนี้เราจะเห็นว่านิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ สามารถสนองความต้องการของผู้ฟังที่มีความขัดแย้งกันได้ทั้งสองฝ่าย ตัวอย่างเช่น ในเรื่องสังข์ทองมีเหตุการณ์ตอนที่เมียหลวงถูกขับไล่ออกจากเมือง ในส่วนนี้ก็ได้สนองความต้องการของผู้ฟังที่เป็นเมียน้อย ตอนท้ายเมียหลวงกลับเข้ามาอยู่ในเมือง เมียน้อยถูกลงโทษ เรื่องตอนนี้ก็สามารถสนองความต้องการของผู้ที่เป็นเมียหลวง หรือเหตุการณ์ตอนที่ท้าวสามนต์ไล่เจ้าเงาะออกไปอยู่กระท่อมปลายนา ผู้ฟังที่เป็นพ่อตาก็ย่อมจะรู้สึกพอใจ แต่ผู้ฟังที่เป็นลูกเขยก็จะมีเวลาที่รู้สึกพอใจ เมื่อท้าวสามนต์พ่อตาต้องมาขอร้องให้ไปช่วย ดังนั้นผู้ฟังที่มีความขัดแย้งกันทั้งสองฝ่ายก็ผลัดกันรู้สึกพอใจหรือ “สะใจ” เวลาฟังนิทาน

ข้อมูลที่ว่าสมาชิกแต่ละคนในครอบครัวตีความนิทานต่างกัน แสดงให้เห็นว่า เวลาคนฟังนิทาน จะเปรียบเทียบตัวเองกับตัวละครที่มีสถานภาพในครอบครัว เช่นเดียวกับตัวเอง และจะตีความหรือวินิจฉัยพฤติกรรมตัวละครโดยใช้สถานภาพและบทบาทในครอบครัวที่ตนดำรงอยู่เป็นบรรทัดฐาน ในขณะเดียวกันก็ใช้พฤติกรรมตัวละครในนิทานมาสนับสนุนพฤติกรรมของตนในครอบครัว ในเมืองพ่อตาเข้าข้างท้าวสามนต์ เห็นใจท้าวสามนต์ คิดว่าท้าวสามนต์ทำถูก ก็เอาการกระทำของท้าวสามนต์มายืนยัน (validate) ว่าสิ่งที่ตนกระทำอยู่ในครอบครัวเป็นสิ่งที่ถูก

ในทำนองเดียวกันลูกเขยผู้ซึ่งคิดว่าทำวสามนต์ผิดและควรจะถูกประณาม ก็ใช้จุดนี้ มาปลอบใจตัวเองว่าพ่อตาของตนทำผิดเช่นเดียวกับทำวสามนต์ พุดง่าย ๆ ก็คือ ทั้งพ่อตาและลูกเขย ต่างก็ใช้พฤติกรรมตัวละครในนิทานมาเป็นเหตุผลที่จะสนับสนุน (justify) การกระทำของตนต่อไป

เมื่อเป็นดังนั้น พ่อตาก็จะปฏิบัติตัวอย่างที่เคยทำมาอยู่ต่อไป หากการฟังนิทานทำให้ทั้งพ่อตาและลูกเขยมีความสุข เพราะนิทานได้ยืนยันสิ่งที่ทั้งพ่อตาและลูกเขยอยากจะได้ยินได้เห็น ผลสืบเนื่องคือ ทำให้ทั้งพ่อตาและลูกเขย ไม่ต้องเปลี่ยนพฤติกรรมของตัวเอง เพราะในความจริง ก็ไม่มีใครอยากเปลี่ยนตัวเอง หากการณ์เป็นดังนี้เราจะกล่าวได้หรือไม่ว่านิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ ก็จะต้องมีอยู่ในสังคมไปตราบนานเท่าที่ความขัดแย้งระหว่างบุคคลในครอบครัวยังมีอยู่ เพราะคนสามารถ “ใช้” พฤติกรรมตัวละครในนิทานมาสนับสนุนการกระทำของตัวเองในครอบครัว

ปรากฏการณ์ข้อนี้จึงอธิบายได้ว่าเหตุใดเรื่องแบบจักร ๆ วงศ์ ๆ จึงเป็นที่นิยมอย่างมากและอยู่ในสังคมไทยมาช้านาน และถ่ายทอดโดยสื่อต่าง ๆ เช่น ละคร ลิเก หนังสือ ภาพยนต์ ทั้งนี้เพราะเรื่องแบบจักร ๆ วงศ์ ๆ มีเนื้อหาที่สะท้อนความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในครอบครัวไทยซึ่งเป็นสิ่งที่คนไทยได้ประสบและรู้เห็นร่วมกันนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ มีเนื้อหาที่ผู้ฟังสามารถจะมีประสบการณ์ร่วมกับตัวละครได้มาก และเป็นเนื้อหาที่สนองให้ผู้ที่มีบทบาทขัดแย้งกันในครอบครัวเกิดความพอใจได้ทั้งสองฝ่าย ขึ้นอยู่กับว่าผู้ฟังอยากฟังเรื่องใด เรื่องตอนใด และจะตีความพฤติกรรมตัวละครอย่างไร

ข้อมูลที่ว่าสมาชิกแต่ละคนในครอบครัวมีความนิทานต่างกัน แสดงให้เห็นว่า เวลาคนฟังนิทาน จะเปรียบเทียบตัวเองกับตัวละครที่มีสถานภาพในครอบครัว เช่นเดียวกับตัวเอง และจะตีความหรือวินิจฉัยพฤติกรรมตัวละครโดยใช้สถานภาพและบทบาทในครอบครัวที่ตนดำรงอยู่เป็นบรรทัดฐาน ในขณะที่เดียวกันก็ใช้พฤติกรรมตัวละครในนิทานมาสนับสนุนพฤติกรรมของตนในครอบครัว ในเมื่อพ่อตาเข้าข้างท้าวสามนต์ เห็นใจท้าวสามนต์ คิดว่าท้าวสามนต์ทำถูก ก็เอาการกระทำของท้าวสามนต์มายืนยัน (validate) ว่าสิ่งที่ตนกระทำอยู่ในครอบครัวเป็นสิ่งที่ถูกในทำนองเดียวกันลูกเขยผู้ซึ่งคิดว่าท้าวสามนต์ผิดและควรจะถูกประณาม ก็ใช้จุดนี้มาปลอบใจตัวเองว่าพ่อตาของตนทำผิดเช่นเดียวกับท้าวสามนต์ พุดง่าย ๆ ก็คือ ทั้งพ่อตาและลูกเขย ต่างก็ใช้พฤติกรรมตัวละครในนิทานมาเป็นเหตุผลที่จะสนับสนุน (justify) การกระทำของตนต่อไป

เมื่อเป็นดังนั้น พ่อตาก็จะปฏิบัติตัวอย่างที่เคยทำมาอยู่ต่อไป หากการฟังนิทานทำให้ทั้งพ่อตาและลูกเขยมีความสุข เพราะนิทานได้ยืนยันสิ่งที่ทั้งพ่อตาและลูกเขยอยากจะได้ยิน ได้เห็น ผลสืบเนื่องคือ ทำให้ทั้งพ่อตาและลูกเขยไม่ต้องเปลี่ยนพฤติกรรมของตัวเอง เพราะในความจริง ก็ไม่มีใครอยากเปลี่ยนตัวเอง หากการณ์เป็นดังนี้เราจะกล่าว ได้หรือไม่ว่านิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ ก็จะต้องมีอยู่ในสังคมไปตราบนานเท่านานที่ความขัดแย้งระหว่างบุคคลในครอบครัวยังมีอยู่ เพราะคนสามารถ “ใช้” พฤติกรรมตัวละครในนิทานมาสนับสนุนการกระทำของตัวเองในครอบครัว ปราบฏุกการณ์ข้อนี้จึงอธิบายได้ว่าเหตุใดเรื่องแบบจักร ๆ วงศ์ ๆ จึงเป็นที่นิยมอย่างมากและอยู่ในสังคมไทยมาช้านาน และถ่ายทอดโดยสื่อต่าง ๆ เช่น ละคร ลิเก หนัง ภาพยนต์ ทั้งนี้เพราะเรื่องแบบจักร ๆ วงศ์ ๆ มีเนื้อหาที่สะท้อนความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในครอบครัวไทยซึ่งเป็นสิ่งที่คนไทยได้ประสบและรู้เห็นร่วมกันนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ มีเนื้อหาที่ผู้ฟังสามารถจะมีประสบการณ์ร่วมกับตัวละครได้มาก

และเป็นเนื้อหาที่สนองให้ผู้ที่มีบทบาทขัดแย้งกันในครอบครัวเกิดความพอใจได้ทั้งสองฝ่าย ขึ้นอยู่กับว่าผู้ฟังอยากฟังเรื่องใด เรื่องตอนใด และจะตีความพฤติกรรมตัวละครอย่างไร

ข้อมูลเรื่องความแตกต่างในการตีความนิทานยังอธิบายได้อีกว่า เหตุใดนิทานบางเรื่องจึงเป็นที่นิยมมากกว่าบางเรื่อง นิทานหลายเรื่องที่ได้รับการนิยมนั้นเป็นพิเศษเช่น สังข์ทอง แก้วหน้าม้า ขุนช้างขุนแผน จะต้องมึเนื้อเรื่องที่เอื้อต่อการวิจารณ์พฤติกรรมตัวละครที่มีทั้งดีและเลวในตัวเดียวกัน เพื่อที่คนวิจารณ์จะได้หยิบยกแง่ดีหรือเลวของตัวละครตัวนั้นมาประกอบข้อถกเถียงได้ เช่นเปิดโอกาสให้ลูกเขยโจมตีข้อเลวในตัวละครที่เป็นพ่อตา เป็นต้น ดังนั้นเรื่องใดที่มีความยืดหยุ่น (flexibility) และมีความกำกวม (ambiguity) มีหลายแง่มุมให้วิจารณ์ตัวละคร หรือมีตัว

งานวิจัยชิ้นนี้เปรียบเทียบเฉพาะความเห็นของชาวบ้านผู้มีสถานภาพขัดแย้งกัน ในครอบครัวต่อนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ ทั้งนี้เพราะตัวเอกและตัวร้ายในนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ มีสถานภาพในครอบครัวขัดแย้งกัน แต่โดยหลักเกณฑ์ที่ว่าคนเราจะโยงตัวละครมาเปรียบกับตัวเอง หรือโยงตัวเองไปเปรียบกับตัวละครที่มีสถานภาพและบทบาทเช่นเดียวกับตน และตีความเข้าข้างตัวละครตัวนั้น ถ้าเราไปศึกษานิทานประเภทอื่นที่ตัวละครมีความขัดแย้งกัน ในเรื่องอื่นตัวแปรที่จะกำหนดความแตกต่างทางความเห็นก็จะต่างไป อย่างเช่น ถ้าเป็นประเภทนิทานข้ามชั้นที่มีเนื้อหาล้อชนชั้นสูงหรือข้าราชการ ก็ควรจะเปรียบเทียบความเห็นของกลุ่มคนที่มีสถานภาพทางสังคมต่างกัน เช่นชาวนากับข้าราชการ

ในงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยพบว่าสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม (socio-economic status) ไม่ใช่ตัวแปรที่สำคัญในการกำหนดความเห็นที่ต่างกัน เพราะชาวบ้านในหมู่บ้านมีสถานะทางเศรษฐกิจไม่ต่างกันมากถึงขนาดที่จะจัดระดับชนชั้นทางเศรษฐกิจ พ่อตาที่มีความเห็นต่อตัวละครรุนแรงในระดับที่ต่างกัน ไม่ใช่เป็นเพราะมีสถานะทางเศรษฐกิจต่างกัน พ่อตาที่พ่อจะมีฐานะและพ่อตาที่ฐานะทางเศรษฐกิจต่อยกว่าอาจจะมีความเห็นคล้ายกันได้ถ้ามีความขัดแย้งกับลูกเขย ในทำนองเดียวกัน บรรดาพ่อตาที่มีฐานะทางเศรษฐกิจเท่าเทียมกันก็อาจจะมีความเห็นต่อตัวละคร

ละครหลายคู่ที่มีบทบาทขัดแย้งกัน ในครอบครัว ก็จะได้ยินผู้ฟังได้มากกว่า หรือได้ยินผู้ฟังต่างสถานภาพในครอบครัว ได้มากกว่า ในทางกลับกัน นิทานเรื่องใดที่ตัวละครมีลักษณะดีเลวที่ตายตัว ผู้ร้ายก็เป็นผู้ร้ายจริง ๆ ไม่มีส่วนดีเลย พระเอกก็เป็นพระเอกไม่มีส่วนไม่ดีเลย ก็ย่อมไม่เปิดโอกาสให้เกิดการวิจารณ์ ไม่เปิดโอกาสให้คนตีความได้หลากหลาย เพราะไม่มีแง่มุมที่ผู้ฟังแต่ละสถานภาพและบทบาทในครอบครัวจะได้ไปตีความหรือใช้เป็นเหตุผลเข้าข้างการกระทำของตัวเองได้

“การจะเข้าใจ lore ควรจะต้อง
ศึกษา flock ประกอบไปด้วยกัน
ในอดีตที่ผ่านมา การศึกษาเน้น
หนักไปที่การวิเคราะห์ตัวนิทาน
หรืออย่างมากก็วิเคราะห์สถาน
การณ์การเล่นิทาน...”

ต่างกัน ได้ถ้าคนอื่นคนหนึ่งมีความขัดแย้งกับลูกเขยแต่อีกคนหนึ่งถูกกันดีกับลูกเขย
ความรวยความจนจึงไม่ใช่ตัวแปรหลักที่จะกำหนดความแตกต่างทางความเห็นที่ผู้
ฟังมีต่อตัวละครในนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ หากเป็นประเด็นเรื่องว่ามีความขัดแย้งกับ
สมาชิกในครอบครัวหรือไม่ ซึ่งส่วนใหญ่เท่าที่ พบมักจะขัดแย้งกันด้วยเหตุที่ว่าต่าง
ฝ่ายต่าง ไม่ได้ปฏิบัติตัวตามที่ต่างฝ่ายคาดหวัง

ความแตกต่างในการตีความนิทานโดยบุคคลต่างสถานภาพในครอบครัว
เป็นข้อมูลสำคัญในการจะบ่งบอกความสัมพันธ์ระหว่างนิทานกับสังคม นิทานกับผู้
ใช้นิทาน และผู้ใช้นิทานกับสังคม การศึกษาความหมายของนิทานโดยมิได้สอบถาม
จากชาวบ้านผู้ “ใช้” นิทาน ย่อมมีอานิสงส์มาซึ่งความเข้าใจที่แท้จริงเกี่ยวกับความ
หมายและบทบาทของนิทานในสังคมได้เลย และการสอบถามเรื่องการ “ใช้”
นิทานจากตัวชาวบ้านจำเป็นจะต้องเก็บข้อมูลเกี่ยวกับชีวิตของชาวบ้านผู้นั้น
ด้วย จะต้องมีข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของชาวบ้านผู้นั้นกับบุคคลอื่นในครอบ
ครัว หรือความขัดแย้งกับบุคคลในครอบครัว ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญในการนำมา
วิเคราะห์อธิบายการที่ชาวบ้านตีความต่างกันด้วยเหตุผลที่ต่างกัน ในภาษาอังกฤษ

คติชนวิทยาประกอบด้วยคำสองคำ คือ *folk* กับ *lore* การจะเข้าใจ *lore* ควรจะต้องศึกษา *folk* ประกอบไปด้วยกัน ในอดีตเท่าที่ผ่านมา การศึกษานิทานเน้นหนักไปที่การวิเคราะห์ตัวนิทาน หรืออย่างมากที่สุดวิเคราะห์สถานการณ์การเล่านิทาน (*story-telling events* หรือ *performance*) เพื่อดูว่าปัจจัยอะไรกำหนดให้นิทานแต่ละสำนวนต่างกัน การวิเคราะห์วิจารณ์นิทานจากปากคำของชาวบ้านผู้ใช้นิทานยังกระทำกันน้อยมากในวงวิชาการทั้งในต่างประเทศและในประเทศไทย ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาคติชาวบ้านในแนวนี้ ด้วยวิธีการนี้เป็นสิ่งจำเป็นมาก และจะนำไปสู่ความกระจ่างและตอบปัญหาเรื่องหน้าที่และบทบาทของนิทานต่อผู้ใช้นิทานและต่อสังคม

บรรณานุกรม

- เสาวลักษณ์ อนันต์ศาสนต์. *บทละครนอกสมัยอยุธยา*. กรุงเทพมหานคร:บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2515.
- Attagara, Kingkeo. *The Folk Religion of Ban Nai*. Bangkok : Kurusapha Press, 1968.
- Dundes, Alan. "Metafolklore and Oral Literary Criticism," *Reading in American Folklore*. J. Brunvard. ed. Pp. 404-415. New York: W.W. Norton Company, Inc., 1979 (originally published in 1966).
- Fischer, J. "The Sociopsychological Analysis of Folktales". *Current Anthropology*, 1963. 4(3) : 235-295.
- Hymes, Dell. "The Ethnography of Speaking," *Anthropology and Human Behavior*. T. Gladwin and W.C. Sturtevant, eds. Pp. 13-53. Washington D.C. : Anthropical Society of Washington, 1962.
- Leach, Edmund. *Political System of Highland Burma*. Boston: Beacon Press, 1974.
- Levi-Strauss, C. "The Structural Study of Myth", *Structural Anthropology*. New York:Basic Books, Inc., 1963.
- Malinowski, B. "Myth in Primitive Psychology", *Magic, Science, and Religion*. Pp. 93-148. New York:A Doubleday Anchor Book, 1954.
- Potter, Jack M. *Thai Peasant Social Structure*. Chicago: University of Chicago Press, 1976.
- Propp, Vladimir. *The Morphology of the Folktale*. Austin: University of Texas Press, 1975. (originally published in 1928).
- Thitathan, Siraporn. *Family Roles and Variation in Interpretation of Thai Folktales*. Ph.D. Dissertation, Anthropology, Arizona State University, 1987.
- Thompson, Stith. *The Folktale*. New York:Holt, Rinehart, and Winston, 1946.